

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇН СВІТУ

Пономоренко Т. Ю.¹, Ольвінська Ю. О.²

¹ – студент, кафедра статистики,

² – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики

Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Пономоренко Т. Ю., Ольвінська Ю. О. Порівняльний аналіз тіньової економіки країн світу. Обґрунтовано необхідність дослідження рівня тіньової економіки. Розглянуто фактори, що впливають на збільшення підприємств в тіні. Проаналізовано динаміку та регіональні особливості тіньової економіки. Виявлено взаємозв'язок між рівнем розвитку країни та економікою в тіні.

Ключові слова: тіньова економіка, країни, що розвиваються, країни з перехідною економікою, розвинені країни, ВВП.

Пономоренко Т. Ю., Ольвінська Ю. О. Сравнительный анализ теневой экономики стран мира. Обоснована необходимость исследования уровня теневой экономики. Рассмотрены факторы, влияющие на увеличение предприятий в тени. Проанализирована динамика и региональные особенности теневой экономики. Выявлена взаимосвязь между уровнем развития страны и экономикой в тени.

Ключевые слова: теневая экономика, развивающиеся страны, страны с переходной экономикой, развитые страны, ВВП.

Ponomarenko T. Y., Olvinskaya J. O. Comparative analysis of the shadow economy of the world. The necessity of the research level of the shadow economy. The factors affecting the increase in business in the shade. The dynamics and the regional characteristics of the shadow economy. The correlation between the level of development of the country and the economy in the shade.

Keywords: shadow economy, developing countries, countries with economies in transition, developed countries, GDP.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Пономоренко, Т. Ю. Порівняльний аналіз теневий економіки країн світу [Текст] / Т. Ю. Пономоренко, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 2 – Одеса, ОНЕУ. – 2016. – С. 222 – 227.

У будь-якій країні з будь-яким рівнем розвитку та формою правління поряд з легальною економікою існує така „галузь” економіки, яка не враховується офіційною статистикою, але яка впливає на всі сфери діяльності держави – тіньова економіка.

Метою є вивчення теоретичних характеристик «тіньової» економіки, її особливостей, напрямків та поширення різних країн світу.

Предметом даної статті стала сукупність відносин, що виникають між суб'єктами господарювання, які знаходяться в «тіні».

Тіньова економіка – це господарська діяльність, яка розвивається поза державним обліком і контролем, а тому не відображається і не фіксується в офіційній статистиці, це види економічної діяльності, що спрямовані на отримання доходів шляхом ухилення від оподаткування, шляхом порушення чинного законодавства.

Слід зазначити, що тіньова економіка існує в усіх країнах світу. Вона відрізняється тільки обсягами, структурою і механізмами розвитку. Масштаби і особливості тіньової економіки в різних країнах і регіонах світу тісно пов'язані з національними господарськими моделями і ступенем зрілості ринкових відносин. Наприклад, у розвинених країнах тіньова економіка становить, за різними оцінками, 12-16% ВВП, у країнах, що розвиваються, – від 23 до 25% ВВП, у країнах з перехідною економікою – 30-50% ВВП. Отже, в найбільш розвинених країнах питома вага тіньового сектору в національній економіці значно менша, ніж в інших групах країн.

Однак розвинені країни також неоднорідні, і серед них зустрічаються країни з досить високими показниками тіньової активності. Найбільш низькі відносні показники частки тіньового сектору (на рівні 8-10% ВВП) мають Австрія, США, Швейцарія і Японія. Мотивація тіньової активності в розвинених країнах пояснюється здебільшого надмірним податковим навантаженням на підприємства і зарегульованістю господарських відносин.

Згідно з дослідженнями французького журналу «Le Monde», 66,5% тіньової економіки ЄС становить нелегальна праця людей, які найчастіше працюють у будівництві, сільському господарстві та працюють вдома. Інші 33,5% утворюють доходи, які приховувані від податкових органів, найчастіше у сфері роздрібної торгівлі, прибутки барів, оплата за послуги таксі тощо [7]. Найбільші розміри тіньової економіки у будівництві – 35%, оптовій і роздрібній торгівлі – 25%. Що цікаво, на відміну від України у країнах ЄС в таких секторах, як видобуток корисних копалин, електроенергетика та фінанси, тіньова економіка майже повністю відсутня. Зазначимо, що критичним рівнем тіньової економіки вважається показник 40-50%, коли протиріччя між легальним і тіньовим бізнесом спостерігається майже у всіх сферах життєдіяльності суспільства і можна говорити, що не держава керує економікою, а тіньові структури (табл. 1).

У країнах ЄС розвиток тіньової економіки обумовлюється: – недостатнім рівнем розвитку товарно-грошових відносин, соціально-економічної інфраструктури та інститутів; – надлишковою пропозицією праці; – низьким економічним зростанням; – нерівністю доходів; – корупцією та неефективністю державного регулювання та ін.

Причини зростання тіньової економіки в розвинених країнах

Фактори, що сприяють зростанню тіньової економіки	Ступінь впливу	
	(а)	(б)
Зростання податкового тягаря і розміру внеску на соціальне забезпечення	35-38%	45-52%
Якість державних інститутів	10-12%	12-17%
Трансферти	5-7%	7-9%
Регулювання ринку праці	7-9%	7-9%
Державні послуги	5-7%	7-9%
Мораль платника податків	22-25%	...
Вплив усіх факторів	84-89%	78-96%
(а) середні величини, отримані в 12-и дослідженнях,		
(в) середні величини, отримані в 22-х дослідженнях		

Загалом у ЄС на відміну від США діє європейська система боротьби з легалізацією доходів злочинного походження. Вона більш ліберальна: банки не обов'язково повідомляють спеціальні органи про всі операції, суми за якими перевищують встановлену межу. Вони інформують їх лише про ті операції, які видались їм підозрілими. Американська система значно жорсткіша. В США банки зобов'язані повідомляти фінансову розвідку про всі операції, які перевищують суму в 10 тис. дол. США.

Тіньова економіка країн з перехідною економікою розвивається по іншому. Країни з перехідною ринковою економікою – 28 країн Центральної та Східної Європи і колишнього СРСР, що переходять від адміністративно-командної системи до ринкової економіки. До них відносяться : Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина та Чехія, Білорусь, Боснія та Герцеговина, Болгарія, Вірменія, Грузія, Естонія, Казахстан, Киргизстан, Латвія, Литва, Македонія, Молдова і т.д. В цих країнах також розвивається тіньова економіка.

Дані наведені у таблиці 2 переконує, що у першій половині 90-х років та на початку 2000 років середня частка тіньової економіки у ВВП була найвищою у країнах, що розвиваються, і найменшою в розвинених країнах-членах ОЕСР, а країни з перехідною економікою посідали проміжне положення.

Останнім часом тенденція до зростання тінізації в економіці набуває дедалі більшої виразності. Так, за оцінками ОЕСР, тінізація економіки за останні 5 років зростала щороку на 6,2% при загальному економічному зростанні в середньому 3,5%. Така негативна тенденція входить в антагоністичне протиріччя з інтересами довгострокового соціально-економічного розвитку будь-якої країни.

Таблиця 2

Тіньова економіка в країнах світу

Група країн	1989-1993	1999-2000	2000-2001	2002-2003
Країни, що розвиваються	39,2	32,2	34,9	37,7
Африка	43,9	33,9	37,4	41,2
Центральна і Південна Америка	38,9	34,2	37,7	41,5
Азія	35,0	28,5	29,5	30,4
Країни з перехідною економікою	28,2	31,5	34,6	37,9
Колишній СРСР	32,9	45,5	44,8	47,6
Центральна та Східна Європа	23,4	30,0	29,2	31,9
Країни ОЕСР	14,2	13,2	15,7	16,8
Комуністичні країни	-	19,8	21,1	22,3
Середнє значення для 145 країн	-	33,6	34,5	35,2

Наприклад у Польщі все ще високий рівень тіньової економіки. 20% – звичайно, це не майже 50%, як це має місце в Україні; подібні, як у Польщі, показники мають Греція, Італія, Португалія чи Іспанія, а вже у Німеччині справи набагато кращі, там дещо більше 12% економіки у тіні. 2012-го року тіньова економіка у Польщі складала більше 21%, 2013-го – майже 20%, минулого року – 19,5%, а 2015-го передбачається дещо понад 19%. Тобто, поступове зменшення. Світовий банк минулого року вважав, що у Польщі вартість тіньової економіки складає майже 400 мільярдів злотих (тобто приблизно 107 млрд \$).

За дослідженнями виходить, що тіньова економіка почуває себе досить непогано. Згідно з передбаченнями, її частка у польському ВВП складе дещо більше 19%. Це ніби дещо менше, ніж минулого року, але якщо взяти до уваги, що говориться про оцінки, прогнози і про явище, яке в тіні і обрахунки якого завжди приблизні, то, в принципі, можна сказати, що протягом кількох років стабілізують частку тіньової економіки на рівні до 20%.

Перш за все, йдеться про легальну діяльність, яка не зареєстрована і не оподаткована, – це головна частина тіньової економіки. А крім цього, треба додати таку нелегальну діяльність, як проституція, контрабанда цигарок і торгівлю наркотиками. Це, щоправда, дуже мала частка тіні, але Головне статистичне управління вже враховує її при обрахунках ВВП.

Так, нелегальна праця – це також один з елементів тіньової економіки. Прибуток з неї має значний вплив на сіру зону.

Згідно з даними, спираємося на фірму «Альмарес» (вона досліджує порожні пачки цигарок), які показують, що вже протягом кількох років частка тіньового сегменту на ринку цигарок значно зростає. У порівнянні з 2010 роком це зростання складає 6%, наприкінці минулого року частка тіні складала більше 17%. Головна причина цього явища, – акциз, який постійно зростає, у Польщі останніми роками вона досить помітно пішла вгору.

Тобто, Міністерство фінансів прагнуло збільшити прибутки з акцизу, проте, замість вищих прибутків, маємо більше тіні.

Так, маємо вищу сіру зону і маємо розквіт різного роду явищ, які полягають на наданні споживачам тютюну для самокруток, відповідних інструментів для цього і так далі. Винахідливість людей, які діють у цій тіньовій сигаретній сфері, справді вражаюча. А що у такому випадку повинна робити держава – посилювати контроль, але ж це також збільшення витрат?

Контролювати, – це одна справа, але значно ефективніші – системні дії. Діяльність, що полягає, перш за все, на зниженні податків, на спрощенні податкової системи, усіх процедур та регуляторних механізмів, які відлякують підприємців від того, щоб легально вести бізнес. Взагалі потрібна простіша система економічного регулювання. Чим нижчі податки та інші оплати для працівників, чим більш еластичний підхід до працевлаштування, тим схильність підприємців до входження у тіньову економіку менша, бо порушувати правила буде не дуже вигідно [13].

Важливо також зазначити рівень тіньової економіки в країнах, що розвиваються.

Країни, що розвиваються, – це 132 держави Азії, Африки, Латинської Америки. Через їхню велику кількість і різноманітність національних економік ці країни звичайно класифікують з врахуванням їх географічного розташування.

Загалом країни, що розвиваються, у сучасних умовах переживають подальшу економічну диференціацію. Сьогодні серед них можна виділити принаймні три рівні економічного розвитку. Найрозвиненіші з країн, що розвиваються, об'єднують у групу "нових індустріальних країн". Сюди включають найчастіше Аргентину, Бразилію, Мексику, Республіку Корею, Сінгапур, Гонконг, Тайвань, Туреччину. Інколи тут згадують Індію і Китай. Критеріями зарахування країн до НІК є такі: питома вага промислової продукції у ВВП повинна становити 30% і більше; готові вироби в експорті – не менше ніж 50%; дохід на душу населення має становити, як мінімум, 1000 дол. США.

В цих країнах спостерігається найбільший ріст тіньової економіки. Наприклад, тіньова економіка в Нігерії оцінювалась у 76% офіційного ВВП. Значний масштаб тіньового сектору відмічався також у Таїланді (71%), Єгипті (68%), Болівії (66%) і Панамі (62%). Фактично можна говорити, що в більшості країн Азії, Африки і Латинської Америки, що розвива-

ються, існує скоріш «паралельна» або «друга» економіка, яка не набагато поступається за масштабом офіційній.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анфіногентівна Н.Й. Фінансові механізми усунення тінізації економіки України // Вісник соціально-економічних досліджень ВВП /ОДЕУ. – 2005. – №20. – 312с.
2. Зверькова Н. Деякі питання визначення понять «тіньова економіка», «детінізації економіки» та «протидія тіньовій економіці» // Підприємство, господарство і право. – 2008. – №1. – С. 92-97.
3. Перелік країн за формою розвитку економіки. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvldu_e/2009_1/09vzsnbu.pdf
4. Стратегії її обмеження тіньової економіки. – К.: Парламентське видавництво, 1998. – 136с.
5. Тіньова економіка в країнах з перехідною економікою. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlnu_yu/2011_52/351crl52.pdf
6. Тіньова економіка в розвинених країнах. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_50/Gileya50/SL5_doc.pdf
7. Тіньова економіка в країнах, що розвиваються [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2011_4/files/EC411_07.pdf
8. Чорнопищук М. Технічне регулювання як інструмент боротьби з тіньовою економікою // Стандартизація. Сертифікація. Якість. – 2008. – №3. – С. 67-72.
9. Ольвінська Ю. О. Проблеми соціально-економічного розвитку країн Євросоюзу / Ю. О. Ольвінська // Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях: Міжнародна науково-практична конференція (Одеса 22-23.04.2015). – Одеса: ОНЕУ, 2015. – С. 18-21.
10. Підгорний А. З. Статистика: навчальний посібник / А. З. Підгорний, І. Г. Готліб, К. В. Вітковська [та інші] / за ред. А. З. Підгорного. - Одеса, 2013. – 106 с.
11. Підгорний, А. З. Міжнародна статистика : навчальний посібник [Текст] / А. З. Підгорний, О. Г. Милашко, О. П. Русєва. – Одеса : ОНЕУ, 2012. – 162 с.
12. Погорелова Т. В. Статистична оцінка інвестиційної привабливості регіонів / Т. В. Погорелова, Г. Ю. Микитишина // Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях: Міжнародна науково-практична конференція (24-25 квітня 2014). – Одеса, 2014. – С. 28-31.
13. Ольвінська Ю. О. Конкурентоспроможність національної економіки як фактор інвестиційної привабливості / Ю. О. Ольвінська, О. І. Селезньов // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / ред. М. І. Зверяков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2004. – Вип. 17. – С. 295-301.